

برسی جایگاه صنعت بیمه در اقتصاد و بازار سرمایه ایران

چکیده

شرکت های بیمه از نهادهای مهم در بازار سرمایه اند که از طریق پذیرش ریسک های متنوع و همچنین تجهیز و تقویت منابع مالی برای سرمایه گذاری در بازار پول و سرمایه، نقش مؤثری در توسعه اقتصادی کشور دارند. بررسی حاضر نشان می دهد که سهم صنعت بیمه کشور در تولید ناخالص داخلی طی دوره ۱۳۸۷-۱۳۷۸ به طور متوسط ۱/۰۹ درصد بوده و همچنین با بررسی نسبت حق بیمه دریافتی به ارزش سهام معامله شده و نیز نسبت به حق بیمه دریافتی به ارزش جاری بازار سهام طی دوره ۱۳۸۵-۱۳۷۶ ملاحظه می شود که شاخص های مذکور به طور متوسط به ترتیب ۴۷/۵۴ درصد و ۶/۳۴ درصد است که نشان دهنده نقش ناچیز صنعت بیمه در بازار اوراق بهادار است..

1. مقدمه

امروزه بر کسی پوشیده نیست که از عوامل اصلی و مهم رشد و توسعه اقتصادی یک کشور، افزایش سرمایه گذاری مولد در آن جامعه است و رابطه مستقیمی بین توسعه اقتصادی و سرمایه گذاری وجود دارد؛ بنابراین توسعه اقتصادی از اهداف مهم کشور است و رسیدن به آن، نیاز به ابزارهایی دارد که مهم ترین آنها پویایی، تکامل و توسعه بازارهای مالی شامل بازار پول، سرمایه و صنعت بیمه است. شرکت های بیمه به موجب ماهیت فعالیت شان از کانال های مهم پس انداز و در نتیجه نهادهای مهم و محوری مالی اند که در کنار دیگر نهاد های مالی در امر تهیه و تخصیص سرمایه و کمک به تأمین مالی واحدهای اقتصادی کمک می کنند. رشد و توسعه صنعت بیمه و فعالیت های بیمه گری در کشور به طور طبیعی تابعی است از رشد و توسعه اقتصادی و اجتماعی کشور، به گونه ای که هر چه بر میزان توسعه فعالیت های اقتصادی در کشور افزوده شود، بر گسترش فعالیت های بیمه ای نیز افزوده می شود. در ابتدا حضور شرکت های بیمه در بازار مالی اندک و اهمیت این موضوع نیز کم بود، اما به تدریج با گسترش حجم فعالیت های بیمه ای و میزان سرمایه و وجوه شرکت های بیمه، اهمیت حضور این شرکت ها در بازار سرمایه برای کل جامعه و برای خود شرکت های بیمه به عنوان یک مقوله مدیریتی افزایش بیشتری یافت. شرکت های بیمه علاوه بر تأمین امنیت فعالیت های اقتصادی از طریق ارائه خدمات بیمه ای، با مشارکت و به کارگیری منابع مالی انباشته شده نزد خود در فواصل زمانی دریافت حق بیمه و پرداخت خسارت ها، به خصوص در بیمه های بلند مدت می توانند موجب تحرک، پویایی، رشد و توسعه بازارهای مالی شوند و منابع مالی شمار زیادی از فعالیت های اقتصادی و طرح های سرمایه گذاری در بخش های تولیدی را فراهم آورند.

تجربه جهانی حاکی از آن است که صنعت بیمه به مثابه جزیی از صنعت مالی، باید رابطه متقابل صحیحی با مجموعه بازار سرمایه داشته باشد. این رابطه، در عصر جهانی شدن، به دو شکل تبلور می یابد: از یک سو، کسب و کار بیمه به بازار سرمایه مستحکم نیازمند است و از دیگر سو، بازار سرمایه مبتنی بر مشارکت فعال وجوه بیمه در این بازار است. از این رو، شتاب بخشیدن به اصطلاحات و توسعه دو بخش و ارتقای رابطه متقابل این دو، شرط لازم برای توسعه مناسب سیستم مالی کشور است. بخش بیمه در ایران هنوز در مراحل اولیه توسعه است و این موقعیت را می توان با توجه به تعداد و مقیاس کوچک شرکت های بیمه ایرانی، سهم درآمدهای حق بیمه به کل تولید ناخالص داخلی و تنوع و کمیت محدود محصولات بیمه ای مشاهده نمود.

بیمه، نقش مهم و حساسی در رشد و توسعه اقتصادی به خصوص در کشورهای در حال توسعه دارد. توجه به جایگاه و عوامل مؤثر بر آن و همچنین تاثیر انواع سیاست های اتخاذ شده در این بخش اثرات قابل ملاحظه ای بر اقتصاد کشور خواهد داشت.

3. بازارهای مالی

کلیه فعالیت های اقتصادی در دو بخش واقعی و مالی انجام می شود. متغیرهای اساسی حساب های ملی نظیر مصرف و تشکیل سرمایه بیانگر فعالیت هایی است که در بخش واقعی اقتصاد در جریان است، اما بخش مالی به عنوان مکمل بخش واقعی به مجموعه ای از

ابزارهای مالی نظیر اوراق سهام، قرضه، سپرده های دیداری و ... نهادهای مالی همچون بانک ها، شرکت های سرمایه الطاق می شود که نقش مهم و محوری تجهیز منابع پس اندازی، هدایت این منابع به سمت فعالیت های مولد سرمایه گذاری و تخصیص بهینه منابع مالی و سرمایه ای را دارد (ختایی، ۱۳۷۸). بدیهی است که حرکت در مسیر رشد سریع و توسعه پایدار نیازمند تشکیل و نیز افزایش سرمایه است تا به تجهیز آن منابع در اقتصاد ملی تقویت و رشد پایدار محقق می شود.

چهار چوب اصلی بخش مالی را بازارهای مالی تشکیل می دهند. بازارهای مالی، مکان هایی است که خرید و فروش وجوه اعم از اعتبار بانکی، وجه اوراق بهادار و سهام و به تقابل عرضه و تقاضا در آن حیطه انجام می شود و یا می توان گفت که بازار مالی، بازاری است که دارایی های مالی در آن مبادله (خرید و فروش) می شوند. بازارهای مالی حجم وسیعی از سرمایه های مالی یک اقتصاد را در خود جای داده و در آنجا تحت کنترل در می آورند. این بازارها، انگیزه های پس انداز، واگذاری پس اندازها، وام دهی و به کار گرفتن سرمایه ها را شکل می دهند. بازارهای مالی نقش هایی به این شرح در جامعه دارند:

-انتقال وجوه از دارندگان وجوه اضافی برای سرمایه گذاری به کسانی که وجوهی برای سرمایه گذاری در دارایی های مشهود نیاز دارند؛

-توزیع خطر ملازم با جریان نقدی حاصل از دارایی های مشهود بین متقاضیان وجوه و دارندگان وجوه است؛

-روابط متقابل خریدار و فروشنده در بازار مالی، قیمت دارایی مبادله شده را تعیین می کند به عبارت دیگر، این روابط بازده مورد انتظار دارایی مالی و چگونگی تقسیم وجوه داریی های مالی را تعیین می کند؛

-بازارهای مالی مکانیسمی برای سرمایه گذار فراهم می کند تا دارایی مالی را بفروشد؛ با توجه به این ویژگی می گویند بازار مالی نقدینگی فراهم می کند و این ویژگی جذابی است آنگاه که شرایط سرمایه گذار او را وادار یا تشویق به فروش می کند؛

-بازار مالی هزینه معاملات (هزینه جستجو و اطلاعات) را کاهش می دهد؛

-بازارهای مالی را می توان بر اساس سر رسید خق مالی به دو بخش بازار پول و سرمایه تقسیم کرد؛

حساسیت بازارهای پول و سرمایه و نوسان ها و ضربه پذیری این دو بازار تحت تاثیر تحولات اقتصادی و غیر اقتصادی، نیازمند سازوکارهای مناسب برای توسعه ریسک پذیری است.

با وجود اینکه دو بازار پول و سرمایه در تجهیز و تخصیص منابع مالی مکمل همدیگرند اما به موجب ماهیت فعالیت های تولیدی که عمدتاً زمان بر و فرآیندی طولانی دارند، نقش بازار سرمایه در تجهیز و انتقال منابع مالی و رفع نیازهای فعالیت های تولیدی به مراتب مهم تر و حیاتی تر از بازار پول است. به همین دلیل در اغلب کشورهای توسعه یافته که بازارهای مالی سازمان یافته دارند، حجم فعالیت و نقش بازار سرمایه به مراتب گسترده تر و حتی چندین برابر حجم فعالیت و نقش بازار پول است. این موضوع در کشورهای در حال

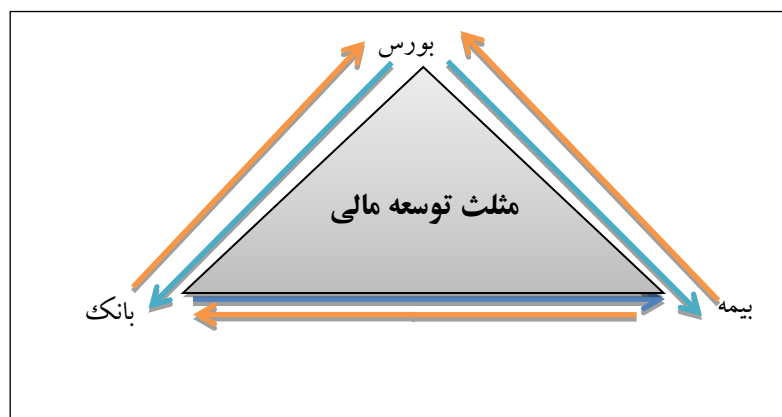
توسعه که از بازارهای مالی توسعه یافته و کارآمد محروم اند و معمولاً دولت نقش غالب را در فعالیت های اقتصادی و مالی دارد، برعکس است؛ به طوری که در این کشورها بازار پول و نظام بانکی نقش به مراتب تعیین کننده تری از بازار سرمایه دارد. این مسئله از موانع اصلی تجهیز و تخصیص بهینه منابع مالی در این کشور بوده و به عنوان یک ضعف و مشکل در نظام اقتصادی این کشورها مطرح است.

بازار سرمایه، نهادی است که نیازهای مالی بنگاه های اقتصادی را در بستر زمانی متفاوت تأمین می کند؛ بنابراین تجهیز منابع مالی موجود و هدایت آنها به منظور سرمایه گذاری در فعالیت های مختلف اقتصادی از وظایف اصلی نهادهای فعال در این بازار است. بدیهی است که توسعه بازار سرمایه کشور زمینه های لازم برای مواردی مانند عرضه منابع مالی جهت رشد و توسعه درونزا و پایدار اقتصادی، جلوگیری از فرار سرمایه و همچنین جذب سرمایه های خارجی به کشور، افزایش انگیزه پس انداز و سرمایه گذاری در اقتصاد ملی، انتقال منابع پس انداز از بخش غیر رسمی اقتصاد و هدایت آنها به مسیر فعالیت های مولد اقتصادی، گسترش بنیان های مالکیت مردمی و جلب مشارکت فعالانه شهروندان در تأمین مالی طرح های عمرانی کشور به منظور کاهش فشار مالی ناشی از کسر بودجه دولت و در نهایت امکان موفقیت در اجرای سیاست های خصوصی سازی را در کشور فراهم می آورد.

بازار سرمایه به دو زیر بازار، بازار اولیه و ثانویه تقسیم می شود که بازار اولیه جایی است که بنگاه اقتصادی می تواند در آنجا دارایی های مالی خود را با منافع بلند مدت مبادله کند. در این بازار، منتشر کننده اوراق بهادار اقدام به فروش این اوراق می کند تا وجوه مورد نیاز خود را تأمین نماید و بازارهای ثانویه، بازاری است که اوراق بهاداری که قبلاً منتشر شده مورد خرید و فروش قرار می گیرد وجوه این بازار، مشارکت کنندگان را مطمئن می سازد که می توانند اوراق بهادار خود را به راحتی به فروش برسانند و مشکلی از نظر تبدیل به نقد کردن دارایی های مالی شان نداشته باشند. بازار ثانویه، قیمت سهام جدیدی که قرار است در بازار اولیه عرضه گردد را تعیین می کند.

بیمه در کلیه شاخه ها و رشته های فعالیت اقتصادی به گسترش اطمینان کمک می کند. یکی از زمینه ها بازار مالی است که بیمه در آن نقش فعالی بازی می کند. به عبارت دقیق تر بازار مالی متشکل از بیمه، بورس و بانک را می توان مثلث توسعه مالی نامید که این مثلث بدون بیمه، کم رنگ و ناکارا باقی می ماند. در مثلث توسعه مالی، بانک پایگاه پول، بورس پایگاه سرمایه و بیمه پایگاه اطمینان است که با ارتباط دو سویه به توسعه مالی کمک می کند (کد خدایی، ۱۳۸۰).

نموار ۱. مثلث توسعه مالی

۴. نقش صنعت بیمه به عنوان یک نهاد مالی در بازار سرمایه

امروزه صنعت بیمه از عمده ترین نهادهای اقتصادی محسوب می شود. بیمه از یک سو، نهادی مالی است که در تقویت بنیه اقتصادی جامعه نقش اساسی دارد و از دیگر سو، با ایجاد امنیت و اطمینان، زمینه گسترش فعالیت های تولیدی و خدماتی را فراهم می سازد.

پیشرفت بیمه با توسعه اقتصادی کشور مقارن است. ترمیم وضع اقتصادی یک کشور و افزایش مبادلات و ترقی سطح زندگی و توسعه سرمایه گذاری موجب پیشرفت بیمه در آن کشور می شود و متقابلاً پیشرفت و اشاعه بیمه نیز به بهبود وضع معیشت افراد کشور و حفظ ثروت ملی و تشکیل پس اندازهای بزرگ کمک می کند. تشخیص اینکه کدام یک، عامل توسعه و اصلاح وضع دیگری است، کار ساده ای نیست؛ اما می توان گفت که اگر اقتصاد یک کشور متکی به بیمه و تأمین ناشی از آن نباشد، اقتصاد در معرض تهدید خطرهای بی شماری قرار می گیرد.

شرکت های بیمه با دریافت مبالغی تحت عنوان حق بیمه، پرداخت خسارت های احتمالی را در آینده تعهد می نمایند. از آنجا که خسارت ها، با احتمال مواجه است و مربوط به زمان آینده است وقفه زمانی قابل ملاحظه ای بین دریافت حق بیمه و پرداخت خسارت در صورت وقوع وجود دارد. این وقفه زمانی است که در حقیقت امکان مشارکت فعال شرکت های بیمه در بازار سرمایه و سرمایه گذاری وجوه انباشته شده تحت عنوان بیمه و ذخایر فنی را فراهم می آورد. لذا وجوهی که از این بیمه ها به دست می آید قابلیت سرمایه گذاری بیشتر و بلند مدت تری را ایجاد می کند. به همین خاطر سهم بسیار بالایی و حتی بیش از ۵۰ درصد فعالیت شرکت های بیمه در کشورهای توسعه یافته که بازار بیمه رقابتی و کارآمد دارند مربوط به رشته های زندگی است و این امر موجب مشارکت فعال و وسیع شرکت های بیمه در بازار سرمایه و تأمین وجوه برای سرمایه گذاری شده است. تصمیم گیری شرکت های بیمه در زمینه سرمایه گذاری، تابع عوامل پیچیده ای است و مدیران سرمایه گذاری با هم زمان بر سه عامل سود دهی، قابلیت تبدیل به نقد و اطمینان از برگشت اصل سرمایه توجه داشته باشند و از سوی دیگر، منابع مالی این شرکت ها از نظر قابلیت استفاده از سرمایه گذاری، ضوابط و محدودیت های ویژه ای دارد.

سرمایه گذاری در اوراق بهادار، به ویژه سهام می تواند به سودهای مناسب بلند مدت منجر شود؛ بنابراین گزینه اول شرکت های بیمه در جهان برای اداره حق بیمه های دریافتی، سرمایه گذاری در بازار سرمایه است. به منظور ارتقای ظرفیت پرداخت کلان در صنعت بیمه ایران، ناچاریم حوزه های سرمایه گذاری مناسب صنعت بیمه را بیاییم و اجازه دهیم شرکت های بیمه داخلی به طور گسترده وارد بازار سرمایه شوند. به طور گسترده اجازه داد حق بیمه ها برای سرمایه گذاری در اوراق بهادار در صندوق های سرمایه گذاری کلان در بازار سرمایه صرف شوند. حق بیمه، پس انداز بیمه گذاران برای رفع نیازهای فوق العاده یا اضطراری است. به ویژه حق بیمه های عمر، وجوه پس انداز عمر بیمه گذاران است. مدیریت این وجوه باید به درستی انجام شود. حق بیمه ها نیازمند بازار سرمایه پایدار است که در آن امکان معامله آزاد و منصفانه وجود داشته باشد. برای حصول اطمینان از امنیت حق بیمه ها، بازار سرمایه ایران نیازمند توسعه بیشتر و مقررات جامع تر است. نظارت اجتماعی بر بازار سرمایه به آن معناست که نهاد ناظر باید آگاهانه اندیشه تحول بازار سرمایه را در سر

داشته باشد و از دخالت غیر ضروری در کار بازار سرمایه پرهیز نماید؛ نظارت باید بیشتر متوجه رقابت آزاد، عادلانه و منصفانه بودن بازار باشد تا از این بازار بهتر عمل کند و کارآیی تخصیص سرمایه را بهبود بخشد.

از آنجا که تنوع و گستردگی فعالیت های بیمه ای می تواند تمامی بخش های اقتصادی و کل جمعیت کشور را در بر گیرد و منجر به انباشت وجوه فراوانی شود، می تواند در مجموعه فعالیت های اقتصادی علاوه بر تامین امنیت به یکی از کانال های مهم تجهیز منابع سرمایه گذاری و هدایت آن به سوی فعالیت های مولد اقتصادی مبدل شود. نکته ای که در زمینه نقش صنعت بیمه در تجهیز منابع پس اندازی به عنوان یک نهاد مالی باید مورد توجه خاص و ویژه در شرایط سخت اقتصادی و تورمی شدید، قدرت پس اندازی و تجهیز ابزارها و نهادهای مالی به شدت کاهش می یابد بیش از کشورهای توسعه یافته مورد توجه و عنایت قرار گیرد.

خلاصه اینکه در اغلب کشورهای جهان، شرکت های بیمه به منظور ایجاد پوشش کافی برای هزینه های خود، کسب در آمد و سودآوری بیشتر، رشد و توسعه فعالیت های بیمه ای و ارتقای کمی و کیفی خدمات خود و ... در سطح وسیع و قابل ملاحظه ای در اقتصاد ملی و بازار سرمایه مشارکت می کنند. این کشورها ضمن تحقق اهداف داخلی خود به اجرای طرح های مولد اقتصادی و تحرک بازارهای مالی نیز کمک می کنند که در نهایت منجر به رشد و توسعه اقتصادی می شود.

نقش شرکت های بیمه در تخصیص منابع پس انداز و تحرک و پویایی بازارهای مالی به ویژه بازار سرمایه در برخی از کشورها حتی از نظام بانکی و بورس اوراق بهادار موثر و مهم تر است. شرکت های بیمه در کشورهای توسعه یافته حدود ۸۰ درصد منابع مالی خود را به اشکال مختلف در بازار سرمایه مشارکت می دهند و از این طریق ضمن کسب در آمد فرعی برای توسعه کمی و کیفی خدمات خود هم به اجرای طرح های سرمایه گذاری و مولد اولویت دار جامعه کمک می نمایند و هم قادر به ارائه خدمات با قیمت نازل به بیمه گذاران خود می شوند.

۵. بررسی وضعیت صنعت بیمه در ایران

آغاز فعالیت های بیمه ایران در ایران را می توان از سال ۱۳۱۰ هجری شمسی دانست؛ زیرا در این سال، قانون و نظام نامه ای راجع به ثبت شرکت ها در ایران به تصویب رسید و متعاقب آن بسیاری از شرکت های بیمه خارجی به تأسیس شعبه یا نمایندگی در ایران اقدام کردند و در سال ۱۳۱۴ اولین شرکت بیمه داخلی با عنوان شرکت سهامی بیمه ایران توسط دولت تأسیس و فعالیت خود را آغاز نمود. پس از آن صنعت بیمه در طول سالهای فعالیت خود دچار فراز و نشیب های بسیاری شده است که برخی از آنها عبارتند از: تأسیس و فعالیت ۸ شرکت بیمه ایرانی در محدوده زمانی ۱۳۲۹ تا ۱۳۴۳، تأسیس صندوق تأمین خسارت بدنی در سال ۱۳۴۷، تأسیس بیمه مرکزی در سال ۱۳۵۰، اعلام ملی شدن بیمه در سال ۱۳۶۷ در کنار شرکت های بیمه دولتی ایران، آسیا و البرز، تصویب قانون تأسیس موسسات بیمه غیر دولتی در سال ۱۳۸۰ و در نهایت تصمیم به واگذاری شرکت های بیمه دولتی (به استثنای بیمه ایران) در اجرای اصل ۴۴ قانون اساسی.

تقلیل تعداد شرکت های بیمه، دولتی بودن مالکیت آنها و عدم اجازه فعالیت به بخش خصوصی در بازار بیمه کشور عملاً موجب انحصاری شدن بیمه و در نتیجه ناکارایی فعالیت این صنعت به عنوان یکی از نهادهای مالی کشور گردید. این موضوع ضمن اینکه مانع رشد، توسعه و ارتقای کمی و کیفی خدمات بیمه در کشور گردید، موجب عدم سارماندهی و بی تحرکی شرکت های بیمه به عنوان یک نهاد مالی و در نتیجه بازار سرمایه نیز شد؛ ولی همان گونه که در جدول ۱ مشاهده می شود در سال های اخیر با توجه به اجرای سیاست های آزاد سازی، مقررات زدایی و خصوصی سازی، صنعت بیمه در کشور روند صعودی خود را آغاز کرده است.

جدول ۱. بررسی صنعت بیمه طی سال های ۱۳۸۷-۱۳۸۲

عنوان	واحد اندازه گیری	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷
جمعیت	میلیون نفر	۶۷/۲	۶۸/۳	۶۹/۴	۷۰/۵	۷۱/۶	۷۲/۸
حق بیمه تولیدی	میلیارد ریال	۱۲۷۴۳	۱۷۳۱۸	۲۱۵۳۰	۲۶۵۶۱	۳۳۸۲۴	۴۰۵۶۱
رتبه جهانی	رتبه	۴۶	۴۶	۴۶	۴۶	۴۶	۴۶
نرخ رشد-حق بیمه تولیدی بر حسب ریال	درصد	۳۸/۸	۳۵/۹	۲۴/۳	۲۳/۴	۲۷/۳	۱۹/۹
سهم حق بیمه های زندگی	درصد	۸/۱	۶/۱	۶/۶	۶/۱	۵/۶	۵/۲
حق بیمه سرانه	هزار ریال	۱۸۹/۷	۲۵۳/۷	۳۱۰/۳	۳۷۶/۸	۴۷۲/۲	۵۵۷/۲
ضریب نفوذ	درصد	۱/۱۶	۱/۲۵	۱/۲۸	۱/۳۰	۱/۲۹	۱/۳۵
سهم تعداد بیمه نامه ها از جمعیت	درصد	۲۱/۹	۲۳/۶	۲۵/۷	۳۰/۸	۳۵/۸	۴۲/۳

(سالنامه آماری صنعت بیمه، ۱۳۸۷)

جمعیت کل کشور در پایان برنامه سوم توسعه در سال ۱۳۸۳ حدود ۶۸/۳ میلیون نفر بوده است؛ بنابراین نسبت تعداد بیمه نامه ها صادر شده به جمعیت در پایان برنامه سوم توسعه برابر ۲۳/۶ درصد بوده است. با توجه به ۲ برابر شدن تعداد بیمه نامه صادر شده در سال ۱۳۸۷ نسبت به پایان برنامه سوم (از ۱۵/۹ میلیون فقره به ۳۰/۸ میلیون فقره رسیده است) و افزایش جمعیت، نسبت تعداد بیمه نامه صادره به جمعیت در سال ۱۳۸۷ برابر ۴۲/۳ درصد است که نشان از رشد ۷۹ درصدی آن دارد. همانگونه که در جدول ۲ مشاهده می شود در راستای اجازه فعالیت به بخش های خصوصی در صنعت بیمه با توجه به اجرای اصل ۴۴ قانون اساسی و چشم انداز ۲۰ ساله کشور در سال های

اخیر، سهم فعالیت شرکت های خصوصی صنعت بیمه در حال افزایش است؛ به طوری که سهم حق بیمه تولیدی بخش خصوصی از ۳ درصد در سال ۱۳۸۲ به ۲۵ درصد در سال ۱۳۸۷ رسیده است.

جدول ۲. بررسی سهم بخش غیر دولتی صنعت بیمه طی سالهای سال های ۱۳۸۲-۱۳۸۷

عنوان	واحد اندازه گیری	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷
حق بیمه تولیدی	کل بازار بیمه	۱۲۷۴۳	۱۷۳۱۸	۲۱۵۳۰	۲۶۵۶۱	۳۳۸۲۹	۴۰۵۶۱
	سهم بخش غیر دولتی	۳	۱۱/۲	۱۳/۸	۱۶/۳	۲۲/۲	۲۵
خسارت	کل بازار بیمه	۷۶۱۷	۱۰۰۳۲	۱۴۵۳۵	۱۶۴۶۷	۲۰۸۲۵	۲۴۷۵۳
	سهم بخش غیر دولتی	۰/۱	۱/۳	۸/۶	۱۰/۷	۱۵/۶	۱۸/۷
تعداد بیمه نامه	کل بازار بیمه	۱۴/۶	۱۵/۹	۱۷/۶	۲۱/۷	۲۵/۶	۳۰/۸
	سهم بخش غیر دولتی	۰/۷	۹/۷	۱۱/۳	۲۲/۷	۲۸/۸	۲۸/۱
تعداد خسارت	کل بازار بیمه	۲/۶	۲/۳	۳/۹	۳/۵	۳/۳	۳/۸
	سهم بخش غیر دولتی	۰/۱	۲/۵	۵/۹	۱۱/۱	۱۶/۹	۲۲

(سالنامه آماری صنعت بیمه، ۱۳۸۷)

۶. بررسی جایگاه صنعت بیمه در مقایسه با سایر کشورها

برای ارائه تصویری واقعی تر از وضعیت صنعت بیمه کشور با صنعت بیمه سایر کشورها از شاخص هایی از جمله میزان حق بیمه تولیدی، حق بیمه سرانه و ضریب نفوذ بیمه استفاده خواهد شد.

همانگونه که در جدول ۳ مشاهده می شود، حق بیمه های تولیدی بازار بیمه کشور رشد داشته است؛ ولی رتبه کشورمان در بازار بیمه جهانی ثابت مانده است (رتبه ۴۶). این در حالی است که رتبه جهانی ایران از لحاظ تولید ناخالص داخلی با ارتقا در سال ۲۰۰۷ در مکان سی ام قرار گرفته است. با توجه به وابستگی اقتصاد کشور به نفت و افزایش سالانه قیمت آن در جهان، مانع از توسعه و بهبود قابل توجه شاخص های عملکرد صنعت بیمه به عنوان یکی از صنایع غیر نفتی کشور شده است. در سالهای اخیر با کاهش سهم حق بیمه های زندگی در بازار بیمه مواجه هستیم که یکی از دلایل آن بالا رفتن نرخ تورم در کشور است؛ ولی در مقابل با افزایش درآمد سرانه، قدرت خرید مردم بیشتر شده و حق بیمه سرانه در کشور افزایش یافته است.

عنوان	واحد اندازه گیری	۲۰۰۳	۲۰۰۴	۲۰۰۵	۲۰۰۶	۲۰۰۷	۲۲۰۸
سهم ایران از حق بیمه های تولیدی	جهان	۰/۰۵	۰/۰۶	۰/۰۷	۰/۰۸	۰/۰۹	۰/۱
	آسیا	۰/۲۳	۰/۲۷	۰/۳۱	۰/۳۷	۰/۴۵	۰/۴۶
	منطقه MENA	۱۰/۲	۱۱/۹	۱۲/۶	۱۳/۴	۱۳/۷	۱۳/۱
نرخ رشد حق بیمه های تولیدی	جهان	۱۲/۴	۱۰/۳	۵/۶	۶/۶	۱۲/۳	۳/۴
	آسیا	۸/۹	۷/۹	۳/۶	۱/۶	۴/۴	۱۴/۹
	منطقه MENA	۱۴/۲	۱۰/۴	۱۳/۱	۱۴/۲	۲۳/۱	۲۲۳/۳
	ایران	۳۴/۵	۲۹	۲۰/۱	۲۱/۵	۲۵/۸	۱۸
سهم حق	جهان	۵۶/۹	۵۷/۲	۵۸/۱	۵۷/۸	۵۹/۲	۵۸/۳

۷۴	۷۳	۷۴/۵	۷۵/۶	۷۵/۶	۷۵/۶	درصد	آسیا	بیمه های زندگی
۲۸/۲	۲۷/۱	۲۶/۵	۲۶/۶	۲۷/۳	۲۸/۷	درصد	منطقه MENA	
۵/۲	۵/۶	۶/۱	۶/۶	۶/۱	۸/۱	درصد	ایران	
۶۳۴	۶۰۸	۵۵۵	۵۱۸	۵۱۱	۴۷۰	درصد	جهان	حق بیمه سرانه
۲۳۴	۲۱۱	۲۰۵	۱۹۸	۱۹۴	۱۸۳	درصد	آسیا	
۱۱۷	۹۴	۷۹	۷۰	۶۵	۶۰	درصد	منطقه MENA	
۵۹	۵۱	۴۱	۳۴	۲۹	۲۳	درصد	ایران	
۷/۰۷	۷/۴۹	۷/۵۲	۷/۵۲	۷/۹۹	۸/۰۶	درصد	جهان	ضریب نفوذ
۵/۹۵	۶/۲	۶/۶۵	۶/۸۳	۷/۳۷	۷/۵۱	درصد	آسیا	
۱/۶۰	۱/۵۹	۱/۵۳	۱/۶۰	۱/۷۲	۱/۸۵	درصد	منطقه MENA	
۵۱/۳	۱/۲۹	۱/۳۰	۱/۲۸	۱/۲۵	۱/۱۶	درصد	ایران	

میزان کل حق بیمه تولیدی توسط صنعت بیمه در هر کشور از جمله شاخص ها و معیارهایی است که به نوعی بیانگر میزان رشد و توسعه این صنعت است. حجم حق بیمه دریافتی جهان در سال ۲۰۰۷ برابر با ۴۰۶۱ میلیارد دلار است.

بیشترین میزان حق بیمه تولیدی در سال ۲۰۰۷ مربوط به قاره اروپا با سهم ۴۱ درصدی است و مناطق آمریکا، آسیا، اقیانوسیه و /افریقا با ۳۵، ۲۰/۷ و ۱/۳ درصد در مکانهای بعدی قرار دارند.

حق بیمه تولیدی صنعت بیمه در ایران ۵۰۸ میلیون دلار در سال ۲۰۰۰ با رشد حدود ۶ برابری به ۳،۶ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۷ رسیده است که ۰/۰۹ درصد از سهم کل حق بیمه تولیدی جهان و ۰/۴۵ درصد سهم بازار آسیا و ۱۳/۷ درصد از سهم بازار کشورهای منطقه MENA و ۱۶/۲ درصد از سهم بازار خاور میانه را در اختیار دارد. کشور ایران در بین ۸۸ کشور در سال ۲۰۰۷ رتبه ۴۶ را دارد که از کشورهای چون اکراین، رومانی و بلغارستان در منطقه اروپا و از کشورهای همسایه امارات، عربستان، پاکستان، کویت، قزاقستان، قطر و عمان جلوتر است. اگر چه صنعت بیمه ایران از لحاظ دریافت حق بیمه با کشورهای پیشرفته فاصله دارد، اما در بین کشورهای خاورمیانه مقام اول را به خود اختصاص داده است. کشور امارات با ظرفیتی محدودتر از ایران به دلیل توسعه انسانی بالا (حدود ۸۴ درصد)، تورم پایین تر (حداکثر ۱۰ درصد) و توان برابری بهتر با نرخ ارز (۳/۷ برابر پول رایج) به لحاظ تولید حق بیمه در رتبه دوم پس از ایران قرار دارد و رتبه ۴۷ جهان را در اختیار دارد.

از دیگر معیارهایی که می تواند ضمن بیان وضعیت جاری صنعت در هر کشور میزان رشد و توسعه فرهنگ بیمه را نیز نشان می دهد، سهم حق بیمه تولیدی رشته های زندگی و غیر زندگی از کل حق بیمه های تولیدی است.

منابع حاصل از بیمه های زندگی به موجب بلند مدت بودن آن، از قابلیت بیشتری برای سرمایه گذاری برخوردار است. لیکن هر چه سهم حق بیمه های زندگی از کل حق بیمه های تولیدی در یک کشور بیشتر باشد، صنعت بیمه آن کشور امکان و توانایی بیشتری در سرمایه گذاری مولد بلند مدت و مشارکت در بازار سرمایه دارد. بنابراین بالا بودن سهم حق بیمه های تولیدی در رشته های زندگی علاوه بر اینکه نقش صنعت بیمه آن کشور در پس انداز و بازار سرمایه بیشتر خواهد بود می تواند گفت آن کشور از رشد فرهنگ بیمه ای بالایی نیز برخوردار است.

حجم حق بیمه تولیدی در جهان برای بیمه های زندگی و غیر زندگی در سال ۲۰۰۷ به ترتیب ۲۲۹۳ میلیارد دلار و ۱۶۶۸ میلیارد دلار بوده است که سهم هر یک از این بیمه ها از کل حق بیمه تولیدی به ترتیب ۵۹ درصد و ۴۱ درصد بوده است.

در بخش زندگی، قاره اروپا با ۱۰۳۶ میلیارد دلار و کسب ۴۳/۳ درصد از سهم بازار جهانی بیشترین سهم را دارد و پس از آن قاره های آمریکا، آسیا و اقیانوسیه با ۲۷/۵۷ درصد، ۲۶/۰۵ درصد و ۱/۵۰ درصد سهم از بازار جهانی را در اختیار دارند در منطقه آسیا سهم کشور ژاپن از بازار جهانی ۲۰/۶۳ و کشورهای جنوبی و شرقی آسیا ۵/۱۹ و کشورهای آسیای مرکزی و خاورمیانه تنها ۰/۲۴ است. در ایران میزان حق بیمه دریافتی در بخش زندگی ۲۱۵ میلیون دلار است در بین ۸۸ کشور رتبه ۶۵ و در بین کشورهای خاورمیانه رتبه پنجم را دارد و تنها ۰/۰۱ درصد از سهم بازار جهانی و ۰/۰۳ درصد از سهم بازار آسیا را دارد. با بررسی ترکیب حق بیمه های تولیدی سال ۲۰۰۷ در مناطق مختلف جهان مشاهده می شود که سهم بخش زندگی برای مناطق آمریکا، اروپا، آسیا، اقیانوسیه و آفریقا به ترتیب ۴۷، ۶۲، ۷۴، ۵۲ و ۷۲ درصد است. در کشورهای توسعه یافته، حق بیمه دریافتی در بخش زندگی حجم بیشتری را تشکیل می دهند؛ به طوری که در کشور ژاپن و انگلستان در سال ۲۰۰۷ به ترتیب ۷۸ درصد و ۷۵ درصد

از کل حق بیمه های تولیدی مربوط به بخش زندگی بوده است. با بررسی کشورهای در حال توسعه ای مانند مالزی، اندونزی، ترکیه، مصر، امارات و عربستان نیز مشاهده سهم حق بیمه های دریافتی در بخش زندگی در سال ۲۰۰۷ برای این کشورها به ترتیب ۶۷ درصد، ۶۸ درصد، ۱۳ درصد، ۱۷ درصد و ۳۱ درصد است. با بررسی حق بیمه های دریافتی در بخش زندگی در ایران مشخص می شود که حجم بسیار کمی از بیمه های تولیدی مربوط به بخش زندگی است؛ به طوری که در سال ۲۰۰۷ تنها حدود ۶ درصد مربوط به این بخش بوده و ۹۴ درصد مابقی مربوط به بخش غیر زندگی بوده است. در حالی که این رقم به طور متوسط در منطقه خاورمیانه معادل ۲۷/۷ درصد در کشورهای MENA حدود ۲۷/۱ درصد است.

عنوان	حق بیمه تولیدی کل (میلیون دلار)				حق بیمه تولیدی زندگی (میلیون دلار)			
	سال ۲۰۰۰	سال ۲۰۰۷	سهم از جهان	رتبه در جهان	سال ۲۰۰۰	سال ۲۰۰۷	سهم از جهان	رتبه در جهان
جهان	۲۴۴۴۹۰۴	۴۰۶۰۸۷۰	-	-	۱۵۱۸۴۰۱	۲۳۹۳۰۸۹	-	-
ایران	۵۰۷	۳۵۹۶	۰/۰۹	۴۶	۷۵	۲۱۵	۰/۰۱	۶۵
مالزی	۴۲۴۹	۸۸۲۴	۰/۲۲	۳۳	۲۶۷۱	۵۸۸۵	۰/۲۵	۳۱
اندونزی	۱۷۳۶	۶۹۳۸	۰/۱۷	۳۶	۸۱۶	۴۷۲۸	۰/۲	۳۳
ترکیه	۲۸۴۱	۸۲۹۷	۰/۲	۳۴	۵۲۲	۱۰۸۵	۰/۰۵	۴۳
مصر	۵۸۱	۱۰۹۰	۰/۰۳	۵۹	۱۷۵	۵۱۶	۰/۰۲	۵۳
عربستان	۸۲۷	۲۲۶۹	۰/۰۶	۵۲	۱۳	۶۶	۰/۰۰	۸۱
امارات	۷۶۱	۳۵۵۵	۰/۰۹	۴۷	۱۴۲	۶۱۷	۰/۰۳	۵۰
کویت	۲۱۷	۷۳۴	۰/۰۲	۶۹	۴۳	۱۳۲	۰/۰۱	۷۲

حق بیمه سرانه از تقسیم حق بیمه کل به جمعیت کشور به دست می آید و بیانگر حق بیمه ای است که به طور متوسط در طول سال برای هر یک از افراد جامعه هزینه می گردد؛ این شاخص در حقیقت توزیع حق بیمه کل را بین جمعیت کشور در طول یکسال نشان می دهد.

همان گونه که در جدول ۵ مشاهده می شود، حق بیمه سرانه جهان در سال ۲۰۰۷ برابر ۶۰۸ دلار و حق بیمه سرانه در همین سال برای کشور ایران حدود ۵۱ دلار است و بالاتر از کشورهای هند، اندونزی، سری لانکا، فیلیپین، پاکستان، مصر و الجزایر قرار دارد و این رقم برای کشورهای MENA حدود ۹۴ دلار و برای قاره آسیا حدود ۲۱۱ دلار است.

اگر چه شاخص حق بیمه سرانه به عنوان یکی از ابزارهای اندازه گیری رشد صنعت بیمه در هر کشور مورد استفاده قرار می گیرد و حتی در سطح جهانی نیز با تبدیل به یک شاخص بین المللی، سطح رشد بیمه در کشورهای مختلف را در مقایسه باهم نشان می دهد، ولی تغییرات حق بیمه سرانه به ۲ عامل حق بیمه تولیدی و جمعیت بستگی دارد. با توجه به اثر منفی رشد جمعیت بر این شاخص، رشد حق بیمه سرانه را همواره باید در قیاس با تغییرات جمعیتی ارزیابی کرد و با توجه به اینکه این شاخص در سطح ملی تحت تأثیر عواملی چون تورم و کاهش ارزش پول قرار دارد و به نظر می رسد در بیان واقعیت با مشکلاتی مواجه باشد، این شاخص را به پول ملی نمی توان نشانه رشد صنعت بیمه در کشور به حساب آورد.

شاخص نفوذ بیمه ای از جمله شاخص های مهم و متداول دیگری است که در ارزیابی عملکرد صنعت بیمه و مقایسه آن بین کشورهای مختلف موارد استفاده بسیار زیادی دارد. این شاخص از تقسیم کل حق بیمه تولیدی به تولید ناخالص داخلی به دست می آید و نشان می دهد که صنعت بیمه چه نقشی در تولید ناخالص داخلی کشور ایفا می کند و چه سهمی از آن را به عهده ارد؛ معمولاً از این شاخص به عنوان کارآمدترین معیار برای ارزیابی عملکرد و مقایسه صنعت بیمه در بازارهای جهانی یاد می شود.

ضریب نفوذ بیمه در جهان در سال ۲۰۰۷ برابر ۷/۵۲ درصد است. با توجه به اینکه در سال های اخیر کشور ایران در این شاخص با رشد مواجه بوده است ولی در مقایسه با ۸۸ کشور جهان در سال ۲۰۰۷، کشور ایران با ضریب ۱/۳ درصد در رتبه ۷۶ جهان قرار دارد که بالاتر از کشورهای قطر، عمان، کویت، عربستان، پاکستان، مصر و الجزایر قرار دارد. در بین کشورهای خاورمیانه رتبه پنجم را پس از کشورهای لبنان، اردن و امارت دارد.

جدول ۵. مقایسه صنعت بیمه کشور با برخی از کشورها

نام	حق بیمه سرانه (دلار)	ضریب نفوذ (درصد)
-----	----------------------	------------------

کشور	سال ۲۰۰۰	سال ۲۰۰۷	رتبه در جهان	سال ۲۰۰۰	سال ۲۰۰۷	رتبه در جهان
جهان	۳۸۵	۶۰۸	-	۷/۵	-	
ایران	۸	۵۱	۷۶	۷/۰	۱/۳	۷۶
مالزی	۱۵۱	۳۳۲	۴۴	۳/۷۲	۴/۶	۳۲
اندونزی	۸/۶	۳۰	۷۹	۱/۱۸	۱/۶	۶۹
ترکیه	۴۳	۱۱۱	۶۲	۱/۴۵	۱/۷	۶۸
مصر	۹	۱۴	۸۴	۰/۶	۰/۹	۸۱
عربستان	۳۷	۹۲	۶۵	۰/۴	۰/۶	۸۷
امارات	۲۷۱	۸۱۲	۳۴	۱/۱	۱/۹	۶۴
کویت	۱۰۴	۲۵۷	۴۷	۰/۵	۰/۶	۸۶

۷. بررسی جایگاه صنعت بیمه در بازارهای مالی کشور

همان گونه که اشاره شد شرکت های بیمه به اتفاق بازار پول و سرمایه، بازار مالی کشور را تشکیل می دهد و بورس، بانک و بیمه رؤس مثلث مالی هر جامعه را تشکیل می دهند. به رغم نقش مهم صنعت بیمه در بازارهای مالی و رشد و توسعه اقتصادی کشور، صنعت بیمه حداقل در مقایسه با سایر نهادها کمتر مورد توجه واقع شده است. برخی از اقتصاد دانان معتقدند که بالا رفتن همزمان امنیت سرمایه گذاری و تمایل به سرمایه گذاری، شاخص سیستم اقتصادی را پر بار و قوی م سازد. واضح است که رونق سرمایه و سرمایه گذاری عامل اصلی تحرک و رشد اقتصادی و به تبع آن توسعه است. یکی از عناصر اصلی رشد و توسعه اقتصادی پایدار، مسئله سرمایه گذاری است. شرکت های بیمه علاوه بر تقبل ریسک و توسعه تأمین بیمه ای فعالیت های اقتصادی، سرمایه گذاری در بازار پول و سرمایه را نیز به عهده دارند؛ بنابراین در اغلب کشورهای جهان، شرکت های بیمه به منظور ایجاد پوشش کافی برای هزینه های خود، کسب درآمد و سودآوری بیشتر، رشد و توسعه فعالیت های بیمه ای و در نتیجه ارتقای کمی و کیفی خدمات خود، ارائه خدمات با قیمت نازل برای جذب هر چه بیشتر مشتریان و در جهت ایفای تعهدات خود در مقابل بیمه گذاران و سهام داران به عنوان یک نهاد مالی فعال در بازار سرمایه و فعالیت های سرمایه گذاری مشارکت می نمایند. از آنجایی که درآمدهای حاصل از سرمایه گذاری شرکت های

بیمه، نقش مؤثری در ایفای تعهدات بیمه گری آنها دارد، بنابراین باید سرمایه ها را با فعالیت های تولیدی و اقتصادی مطمئن به کار بست تا بازده مطلوب آن موجب تقویت ساختارهای مالی شرکت شود.

در کشورهای پیشرفته، بازار بورس اوراق بهادار مهم ترین منبع تأمین مالی سرمایه گذاری های بنگاه های اقتصادی است. البته در کار این بازارها، بانک ها نیز در تأمین منابع مالی بنگاه ها نقش قابل ملاحظه ای دارند. ولی در کشورهای در حال توسعه، از جمله کشور ایران، بانک ها هنوز تأمین کننده اصلی نیازهای مالی بنگاه ها و مؤسسات اقتصادی هستند و ایران جزء کشورهای بانک محور است.

در ادامه برای بررسی جایگاه مؤسسات بیمه در بازار مالی کشور، ابتدا موقیت هر یک از دو بازار عمده پول و سرمایه کشور را در بازار مالی تحلیل خواهیم کرد. بدیهی است با مقایسه جایگاه هر یک از دو بازار فوق در بازار مالی کشور، جایگاه مؤسسات بیمه به عنوان یکی از نهادهای فعال در بازار مالی کشور نیز مشخص خواهد شد.

آمار حجم سپرده های بخش غیر دولتی نزد بانکهای تجاری و تخصصی نسبت به تولید ناخالص داخلی و نیز نسبت ارزش سهام معامله شده در بورس به تولید ناخالص داخلی از جمله شاخص هایی است که می تواند از نظر آمار و ارقام عملکرد دو بازار را در مقایسه با یکدیگر نشان دهند. همچنین ارزش سهام معامله شده بورس نسبت به سپرده های بخش غیر دولتی نزد بانک های تجاری و تخصصی از جمله دیگر شاخص هاست.

در جدول ۶ حجم سپرده های بخش غیر دولتی در شبکه بانکی و درصد حجم سپرده های بخش غیر دولتی به GDP مشاهده می شود. این نسبت به عنوان شاخصی از فعالیت های بخش بانکی و به عبارت دیگر به عنوان فعالیت بازار پول در نظر گرفته می شود. همان گونه که اشاره شد سپرده های بانکی به عنوان یکی از مهم ترین ابزارهای پول (کوتاه مدت) است، که به خوبی نماینگر آن است که حجم بسیار زیادی از پس اندازهای جامعه در قالب سپرده های پس انداز شبکه بانکی قرار دارد. درصد بالای سپرده های بخش غیر دولتی در GDP که همواره درصد بیشتری از GDP را تشکیل می دهد بیانگر آن است که بازار پول نقش بسیار مهمی در بازار مالی کشور بر عهده دارد.

در جدول ۶ همچنین نسبت ارزش سهام معامله شده به سپرده های بخش غیردولتی و نیز نسبت ارزش جاری بازار سهام به سپرده بخش غیر دولتی نشان داده شده است. نسبت ارزش سهام معامله شده به سپرده های بخش غیر دولتی به تدریج و با نوسان هایی از رقم ۳/۰۷ سال ۱۳۷۸ به رقم ۷/۹ درصد در سال ۱۳۸۷ رسیده است که بیانگر آن است که بازار پول بر سرمایه چیرگی دارد. همین نتیجه را می توان از ارقام نسبت ارزش جاری بازار سهام به سپرده بخش غیر دولتی به دست آورد. این رقم به تدریج و با نوسان هایی از ۲۵/۶ درصد در سال ۱۳۷۸ به رقم ۲۵/۷ درصد در سال ۱۳۸۷ رسیده است که بار دیگر نقش چشمگیر بازار پول را در تأمین مالی اقتصاد کشور نشان می دهد.

جدول ۶. مقایسه عملکرد بازار پول و بازار اوراق

سال	سپرده بخش غیر دولتی	نسبت سپرده بخش غیر دولتی به GDP	ارزش سهام مورد معامله	نسبت ارزش سهام معامله شده به سپرده بخش غیر دولتی	ارزش جاری بازار سهام	نسبت ارزش جاری بازار به سپرده بخش غیر دولتی
۱۳۷۸	۱۷۰۵۶۷۰	۴۰/۹	۵۲۴۴	۳/۰۷	۴۳۷۴۳	۲۵/۶
۱۳۷۹	۲۲۳۹۵۲	۳۸/۶	۹۱۷۷	۴/۱	۶۲۴۸۷	۲۷/۹
۱۳۸۰	۲۹۱۷۶۹	۴۱/۷	۷۸۳۱	۲/۷	۸۱۶۸۲	۲۸
۱۳۸۱	۳۸۲۷۴۴	۴۱/۳	۲۲۷۷۶	۵/۹	۱۱۷۷۷۳	۳۰/۷
۱۳۸۲	۴۸۷۸۶۴	۴۳/۹	۶۶۸۷۰	۱۳/۷	۳۰۹۶۹۶	۶۳/۵
۱۳۸۳	۶۴۱۰۹۵	۴۵/۶	۱۰۳۷۰۵	۱۶/۱	۳۸۷۵۴۷	۶۰/۴
۱۳۸۴	۸۷۰۳۴۴	۴۶/۹	۵۶۵۲۹	۶/۵	۳۲۵۷۲۸	۳۷/۴
۱۳۸۵	۱۲۲۲۷۴۸	۵۴/۱	۵۵۴۴۴	۴/۵	۳۹۵۰۲۸	۳۲/۳
۱۳۸۶	۱۵۶۰۳۸۴	۵۴	۷۳۰۷۴	۴/۷	۴۶۲۱۰۵	۲۹/۶
۱۳۸۷	۱۷۴۳۶۰۲	۵۸	۱۳۷۳۸۵	۷/۹	۴۴۸۹۹۵	۲۵/۷

در جدول ۷ ارزش سهام معامله شده و ارزش جاری بازار سهام و نسبت هر یک از آنها به GDP نشان داده شده است. نسبت ارزش کل سهام معامله شده به تولید ناخالص داخلی توانایی خرید و فروش اوراق بهادار را نشان می دهد. هر چه قدر این نسبت بزرگتر باشد، به همان نسبت معامله اوراق بهادار آسانتر انجام می گیرد. همانگونه که در جدول مشاهد می شود نسبت ارزش سهام معامله شده به GDP به تدریج و با نوسان هایی از ۱/۲۶ درصد در سال ۱۳۷۸ به بالاترین میزان خود یعنی ۷/۳۸ درصد در سال ۱۳۸۳ رسیده و در سال ۱۳۸۷ با کاهش به ۴/۵۷ درصد رسیده است. نسبت ارزش کل سهام منتشر شده در بازار بورس به تولید ناخالص داخلی در یک سال معین را نسبت ارزش جاری سهام می گویند. همان گونه که در جدول مشاهده می شود این نسبت در سال ۱۳۷۸، ۱۰/۵ درصد بود که به تدریج و با نوسان هایی به ۱۴/۹ درصد در سال ۱۳۸۷ رسید.

این دو شاخص به عنوان نمادی از فعالیت های بازار بورس اوراق بهادار تلقی می شود. مقایسه این ارقام با ضریب نفوذ بیمه بیانگر آن است که از میان نهادهای بازار سرمایه، نقش بازار اوراق بهادار نسبت به مؤسسات بیمه برز و چشمگیرتر است.

همان گونه که در جدول ۷ مشاهده می شود با بررسی نسبت حق بیمه تولیدی به ارزش سهام معامله شده و نیز نسبت حق بیمه تولیدی به ارزش جاری بازار سهام ملاحظه می شود که نسبت حق بیمه تولیدی به ارزش سهام معامله شده با نوسان هایی به ۳۰ درصد در سال ۱۳۸۷ رسیده است. همچنین نسبت حق بیمه تولیدی به ارزش جاری بازار سهام با نوسان هایی به ۹/۰۳ درصد در سال ۱۳۸۷ رسیده است که نشان دهنده نقش ناچیز صنعت بیمه در بازار اوراق بهادار است.

جدول ۷. مقایسه عملکرد بازار بیمه، بازار پول و بازار

سال	ضریب نفوذ بیمه	نسبت ارزش سهام معامله شده به GDP	نسبت ارزش جاری بازار به GDP	نسبت حق بیمه تولیدی به ارزش سهام معامله شده	نسب حق بیمه تولیدی به ارزش جاری بازار
۱۳۷۸	۰/۷۲	۱/۲۶	۱۰/۵	۵۷/۳	۶/۸۷
۱۳۷۹	۰/۷۲	۱/۵۸	۱۰/۸	۴۴/۳	۶/۵
۱۳۸۰	۰/۸۷	۱/۱۲	۱۱/۷	۷۳/۳	۷/۰۳
۱۳۸۱	۱/۰۲	۲/۴۶	۱۲/۷	۴۰/۳	۷/۷۹
۱۳۸۲	۱/۱۳	۶/۰۳	۲۷/۹	۱۹/۱	۴/۱۱
۱۳۸۳	۱/۲۵	۷/۳۸	۲۷/۶	۱۶/۷	۴/۴۷
۱۳۸۴	۱/۲۸	۳/۳۲	۱۹/۲	۳۸/۱	۶/۶۱
۱۳۸۵	۱/۳۰	۲/۸۸	۱۹/۳	۴۵/۱	۶/۷۲
۱۳۸۶	۱/۲۹	۲/۵۳	۱۶	۴۶/۳	۷/۳۲
۱۳۸۷	۱/۳۵	۴/۵۷	۱۴/۹	۳۰	۹/۰۳

متوسط	۱/۰۹	۲/۸۶	۱۷/۰۶	۴۱/۰۵	۶/۶۵
-------	------	------	-------	-------	------

در ادامه برای بررسی نقش صنعت بیمه در بازارهای مالی به ویژه بازار سرمایه به بررسی و تجزیه و تحلیل ترکیب دارایی های صنعت بیمه و سهم هریک از آنها از کل دارایی هایی می پردازیم.

در استخراج و دسته بند دارایی های شرکت های بیمه سعی شده که ضمن رعایت اصول پذیرفته شده علمی جهت افزایش غنای تحلیلی و علمی تحقیق، ترکیب دارایی ها به صورتی مرتب گردد که هم اقلام سرمایه گذاری ها به خوبی روشن باشد و هم ارغام به راحتی قابل مقایسه با ارقام دارایی شرکت های بیمه مورد مطالعه در سایر کشورها باشد. دارایی های شرکت های بیمه در قالب پنج رقم کلی سرمایه گذاری های بلند مدت، اوراق قرضه دولتی، سپرده های بانکی، مطالبات بلند مدت و سایر دارایی ها دسته بندی شده است.

رقم سرمایه گذاری بلند مدت شامل سهام شرکت هاست. منظور از اوراق قرضه دولتی، اوراق بهاداری است که خزانه داری صادر و به شرکت ها و سایر بخش های دولتی می فروشد. سپرده های بانکی شامل سپرده های کوتاه مدت، بلند مدت و حساب جاری شرکت های بیمه نزد بانک هاست. رقم سایر دارایی ها نیز عموماً شامل دارایی های مشهود (ساختمان و تأسیسات) و دارایی های ثابت نامشهود (سر قفلی و حق امتیازها) میشود.

با بررسی ترکیب دارایی های صنعت بیمه و سهم هر یک از اقلام آن مشاهده می شود که سهم سرمایه گذاریهای بلند مدت در ترکیب دارایی های صنعت بیمه کم است. در مقابل سهم موجودی نقد و سپرده های بانکی که در بهترین شرایط عادی سود حاصل از آنها بسیار پایین تر از نرخ تورم بوده است، بالاست. در خصوص اوراق قرضه دولتی نیز باید گفت که بر اساس قانون وضع شده و آیین نامه سرمایه گذاری بیمه مرکزی ج.ا.ا، شرکت های بیمه مؤظف اند ۲۵ درصد از مبالغ ذخایر فنی خود را به صورت اوراق قرضه نزد بانک ها نگهداری کنند.

دارایی های ثابت بیشتر در شرکت های بیمه برای نوعی سرمایه گذاری به شمار می رود که در صورت های مالی به مبلغ دفتری می آید و بر طبق نرخ دفتری مالیات به آن تعلق می گیرد؛ در صورتی که ارزش واقعی آن روز به روز افزایش خواهد یافت. معمولاً شرکت های بیمه تخصیص وجوه خود را به گونه ای مدیریت می کنند که اگر خسارت عمده و بزرگی در رشته ای از بیمه وارد گردید با فروش دارایی های ثابت و جبران خسارت اولاً خسارت را پوشش داده اند و سپس هیچ مالیاتی اضافی در آخر سال مبنی بر داشتن نحوه های دیگر نگهداری وجوه پرداخت نکرده اند. از آنجا که به علت وجود ذخیره استهلاک این رقم برای دارایی های ثابت مقدار واقعی خود را عملاً نشان نمی دهد در ادامه بحث این قلم را از مباحث خارج می کنیم. مطالبات بیمه ای بیانگر میزان مطالبات از شرکت های دیگر است که به علت وجود بعضی ملاحظات و دریافت و پرداخت های آن و عدم وجود نقش تعیین کننده این وجوه در بازار سرمایه آنها را از بحث خارج می کنیم. با بررسی روند اجزای ترکیب دارایی های صنعت بیمه مشاهده می شود رقم اوراق قرضه در سال های اخیر با

روندی نزولی مواجه بوده است که علت آن بازدهی پایین این رقم از دارایی هاست و موجودی نقدی و سپرده‌های بامکی نیز تقریباً روند نزولی را نشان می‌دهد؛ اما هنوز هم نسبت آن بالا است. ولی در سال‌های اخیر سهم سرمایه‌گذاری‌های بلندمدت افزایش یافته است که از علت‌های آن می‌توان به قرار گرفتن سیاست آزادسازی، مقررات زدایی و روند خصوصی‌سازی به عنوان محورهای اصلی برنامه توسعه و توجه بیشتر به مقوله کارایی و بهبود مدیریت منابع در صنعت بیمه کشور اشاره کرده که با حضور شرکت‌های بیمه خصوصی در بازار بیمه و همچنین بازار سرمایه کشور نوع فعالیت‌ها از حیث رقابت، امنیت و ... دچار تغییراتی گردیده است. در سال‌های ۱۳۸۴ و ۱۳۸۵ کمتر از ۱۵ درصد از کل موجودی و سپرده‌های بانکی و حدود ۳۰ درصد از کل سرمایه‌گذاری‌های بلندمدت مربوط به شرکت‌های غیر دولتی بوده است که در صورت ادامه این روند، این ارقام در سال‌های بعد بیشتر خواهد شد.

البته حقیقت آن است که شرکت‌های بیمه همانند سایر مؤسسات تولیدی قادر به سرمایه‌گذاری‌های معمول نیستند بلکه این شرکت‌ها علاوه بر سرمایه‌گذاری وجوه خود را باید به گونه‌ای به منابع مختلف تخصیص دهند که در صورت بروز حوادث و خسارت بتوانند موارد مورد تعه خود را در کوتاه‌ترین زمان ممکن انجام دهند. این امر یکی از دلایلی است که به علت عدم وجود اطمینان، امنیت و جاذب بودن سرمایه‌گذاری در بازار سرمایه و عدم اطمینان نسبت به بازده و سرعت نقد شوندگی سرمایه، شرکت‌های بیمه ترجیح می‌دهند سهم بسیاری از وجوه خود را به صورت سپرده نزد بانک‌ها نگهداری کنند.

این شکل از مدیریت دارایی‌های صنعت بیمه موجب شده که ضمن عدم استفاده بهینه از منابع این بازار، حتی ارزش واقعی دارایی‌های آن نیز کاهش یابد و در نتیجه هم بازار بیمه کشور با مشکلات و تنگناهای متعدد مواجه شد و هم تحرک و پویایی در بازار سرمایه کشور ایجاد نشود.

جدول ۰۸. بررسی درصد سهم ترکیب دارایی‌ها صنعت بیمه کشور

عنوان	سرمایه‌گذاری بلندمدت	سپرده‌های بانکی	اوراق مشارکت	ثابت و سایر دارایی‌ها	دارایی‌های موجودی و
سال ۸۴	۲۳/۷	۳۹/۸	۱/۴	۳۵/۱	
سال ۸۵	۲۲/۵	۴۲/۴	۱/۲	۳۳/۹	
سال ۸۶	۳۲/۱	۳۹/۷	۱	۳۷/۲	

پس از بررسی و توصیف ترکیب دارایی‌های شرکت‌های بیمه در کشور، در این قسمت برای ارائه تصویری واقعی‌تر به بیان ترکیب دارایی‌های برخی از کشورها می‌پردازیم. با بررسی و تجزیه و تحلیل ترکیب دارایی‌ها در شرکت‌های بیمه شده مشاهده گردید که کشورهای توسعه یافته بیش از ۷۰ درصد دارایی‌های خود را به طرق مختلف وارد بازار سرمایه نموده و سرمایه‌گذاری می‌نمایند و

کمتر از ۱۰ درصد از دارایی های خود را به صورت وجوه نقد و سپرده های بانکی که از عایدی پایین برخوردارند، نگهداری می کنند. در کشور انگلیس، آمریکا و ژاپن به ترتیب ۶۴ درصد، ۴۹ درصد و ۳۹ درصد پس انداز ملی حاصل از توسعه صنعت بیمه است که به سوی زمینه های مختلف سرمایه گذاری هدایت می شوند (مولایی، ۱۳۸۴). این تجربه ها به خوبی جایگاه صنعت بیمه را به عنوان یک نهاد مالی در تجهیز و هدایت منابع مالی به سوی فعالیت های سرمایه گذاری مولد و بلند مدت نشان می دهد.

فقدان منابع و آمار و اطلاعات منسجم در زمینه ترکیب دارایی شرکت های بیمه که معمولاً از صورت های مالی و ترازنامه شرکت ها قابل استخراج است، باعث گردید تا در انتخاب شرکت ها و سال های مورد بررسی در این بخش ملاک تعیین کننده وجود آمار و اطلاعات باشد. اگر چه محدودیت منابع آماری اجازه بررسی ترکیب دارایی این شرکت ها در یک دوره طولانی را ندادند، اما به دلیل نوسان های اندک بازار بیمه در کشورهای مورد بررسی و در نتیجه ثبات نسبی در ترکیب دارایی شرکت های بیمه، آمار و اطلاعات مربوط به دو سال ۱۹۹۷ و ۱۹۹۸ می تواند مبین وضعیت این شرکت ها طی یک دوره بلند مدت تر باشد.

سهم سرمایه گذاری در بازار سرمایه و سپرده های بانکی در ترکیب دارایی های شرکت بیمه پاکستانی در سال ۱۹۸۹ به ترتیب ۷۲ درصد و ۲/۸ درصد بوده است. این ارقام برای شرکت بیمه توکیو مار بین در سال ۱۹۹۰ به ترتیب ۳۹ درصد و ۱۵/۶ درصد بوده است. نسبت سرمایه گذاری در بازار سرمایه و سپرده های بانکی در ترکیب دارایی های شرکت بیمه اتکایی کره جنوبی در سال ۱۹۹۴ به ترتیب معادل ۶۸/۷ درصد و ۱۱ درصد بوده است. نسبت سرمایه گذاری به کل دارایی ها برای گروه بیمه اتکایی کشور سوئیس - که یکی از بزرگ ترین شرکت های بیمه اتکایی در جهان است - در سال های ۱۹۹۳ و ۱۹۹۴ به ترتیب ۸۹/۳ درصد و ۸۰/۸ درصد و موجودی نقد و سپرده بانکی در این شرکت در سال های مذکور به ترتیب ۲/۲ درصد و ۲/۵ درصد کل دارایی ها را تشکیل می داده است (مولایی، ۱۳۸۴).

جدول ۹ آمار و اطلاعات لازم برای مقایسه تطبیقی میزان مشارکت صنعت بیمه در کشور در بازار سرمایه با سایر کشورها را طی دوره ۱۹۹۸-۱۹۹۷ نشان می دهد. همان گونه که مشاهده می شود نسبت سرمایه گذاری ها در ترکیب دارایی های شرکت های بیمه در کشورهای توسعه یافته و حتی در حال توسعه مورد بررسی رقم بالایی است. در کشورهای توسعه یافته رقم اصلی و عمده دارایی ها مربوط به سرمایه گذاری هاست و در مقابل رقم موجودی نقدی و سپرده های بانکی در ترکیب دارایی این شرکت ها بسیار پایین است. این ارقام نشان دهنده کارایی بالا، مدیریت مناسب، استفاده بهینه از منابع و ذخایر شرکت های بیمه است. این شکل از مدیریت منابع و این حجم از مشارکت در بازار سرمایه موجب شده تا شرکت های بیمه و بازار بیمه در این کشورها ضمن کسب درآمد بسیار بالا و در نتیجه سود دهی قابل ملاحظه ای از طریق گسترش کمی و کیفی خدمات خود و ارائه آنها با قیمت های مناسب به رشد و توسعه صنعت بیمه و در نتیجه رشد و توسعه اقتصادی کمک فراوانی نمایند. در مقابل سهم سرمایه گذاری های بلند مدت در ترکیب دارایی های صنعت بیمه ایران ناچیز است و در عوض رقم سپرده های بانکی در ایران بالاست. این ترکیب در صنعت بیمه به خوبی مدیریت غیر بهینه در این صنعت را نشان می دهد ولی در سال های اخیر به علت سیاست های مقررات زدایی و خصوصی سازی و

ایجاد انگیزه رقابت در بین شرکت های بیمه در ایران مشاهده می شود که نسبت سهم سرمایه گذاری های بلند مدت در ترکیب دارایی ها رو به افزایش است.

(سالنامه آماری صنعت بیمه، ۱۳۸۷)

دارایی های ثابت و سایر دارایی ها		موجودی نقدی و سپرده های بانکی		سرمایه گذاری		نام شرکت
۱۹۹۸	۱۹۹۷	۱۹۹۸	۱۹۹۷	۱۹۹۸	۱۹۹۷	
15	14	2	1	83	86	شرکت سوئیس ری
13	14	1	1	86	85	Egyptian Re The شرکت
					79/2	Malaysian National Re مالزی شرکت
						ARIG شرکت امارات
						TPUST شرکت بحرین
						شرکت K.S.C.C کویت
						شرکت العین امارات
						شرکت های ایران

۸. خلاصه و نتیجه گیری

شرکت های بیمه به عنوان نهاد های مالی، نقش بسیار مهمی در بازار مالی و توسعه اقتصادی کشور دارند. با بررسی شاخص های مختلف صنعت بیمه در کشور مشاهده گردید که در سال های گذشته به علت دواتی بودن و عدم اجازه فعالیت به بخش خصوصی در بازار، بیمه کشور با توسعه نیافتگی مواجه بوده است ولی در سال های اخیر با توجه به اجرای سیاست های آزاد سازی، مقررات زدایی و خصوصی سازی صنعت بیمه در کشور روند صعودی خود را آغاز نموده است. ولی همچنان در مقایسه با کشورهای توسعه یافته و برخی از کشورهای در حال توسعه، وضعیت مناسبی ندارد و کاستی های زیر در آن دیده می شود:

- میزان حق بیمه های دریافتی کم است؛

- حق بیمه سرانه دریافتی ناچیز است؛

- ترکیب بیمه های دریافتی بر حسب زندگی و غیر زندگی نشان می دهد که بیش از ۹۰ درصد از بیمه ها را بیمه های غیر زندگی تشکیل می دهند. در حالی که در کشورهای توسعه یافته سهم بیمه های زندگی بیش از ۵۰ درصد است؛

- تعداد شرکت های بیمه محدود است، در حالی که در کشورهای توسعه یافته به طور میانگین بیشتر از ۵۰۰ و در کشورهای در حال توسعه مالزی، اندونزی، ترکیه و امارات به ترتیب ۱۰۹، ۵۵، ۱۴۶ و ۴۸ است که در زمینه بیمه های زندگی، غیر زندگی و مختلط فعالیت می کنند. پایین بودن تعداد شرکت های بیمه و حضور نداشتن شرکت های خارجی که رقیبان جدی شرکت های داخلی هستند، عمر رقابت و کیفیت و رضایت مشتری را در صنعت بیمه بسیار آسیب پذیر کرده است؛

- شرکت های بیمه در کشور کمتر از ۲۰ درصد از دارایی های خود را در سرمایه گذاری های بلند مدت وارد می کنند و این در حالی است که در کشورهای توسعه یافته این رقم بیشتر از ۷۰ درصد است.

بنابراین در راستای افزایش نقش و مشارکت صنعت بیمه در اقتصاد کشور و بازار سرمایه بر مبنای نتایج تحقیق توصیه می گردد:

- حجم دخالت دولت در بازار بیمه از طریق پیگیری و اجرای سیاست های آزاد سازی، مقررات زدایی و واگذاری شرکت های بیمه و ایجاد فضای رقابتی از طریق ایجاد امکان مشارکت و فعالیت بخش خصوصی کاهش یابد؛

تغییر و اصلاح ترکیب حق بیمه های دریافتی از طریق رشد و توسعه بیمه های زندگی که خود می تواند علاوه بر افزایش اعتماد و اطمینان و امید زندگی در جامعه به منبع بسیار مهمی برای پس انداز و سرمایه گذاری تبدیل شود؛

- به منظور افزایش حضور شرکت های بیمه در بازار مالی، افزایش میزان فعالیت شرکت های بیمه و گسترش بیمه در سطح جامعه ضروری است؛ لذا شرکت های بیمه باید با سرمایه گذاری بیشتر در فعالیت های بازار یابی، خدمات بیمه ای متناسب با شرایط و نیاز جامعه در اقصی نقاط کشور ایجاد نمایند.

-از آنجا که افزایش فروش بیمه به تنهایی سبب افزایش حضور در بازار مالی نمی شود و عنصر بسیار مهم ارزیابی ریسک در کسب حق بیمه عاید شده از مجموع حق بیمه های تولیدی بدون وقوع خسارت و یا با حداقل خسارت بسیار مهم است، لذا برای حضور قوی تر شرکت های بیمه در بازارهای مالی لازم است که این شرکت ها توانایی خود را در ارزیابی و آنالیز ریسک افزایش دهند تا با کاهش میزان خسارت های پرداختی و با دریافت حق بیمه متناسب با ریسک امکان کسب نتایج درآمدی لازم را برای حضور در بازار مالی داشته باشند.

-قوانین و مقررات و دستورالعمل های مرتبط بر چگونگی ترکیب دارایی شرکت های بیمه در راستای کاهش حجم سپرده های بانکی و افزایش سهم سرمایه گذاری ها تغییر یابد و اصلاح شود.

-استفاده از دانش مدیریت سرمایه گذاری و تکنیک های آماری و علمی در سرمایه گذاری و به کارگیری نیروی انسانی متخصص در این زمینه ؛ به عنوان مثال یکی از این تکنیک ها تنوع بخشیدن به سرمایه گذاری هاست؛ زیرا امروزه تنوع بخشیدن به سرمایه گذاری ها موجب کاهش ریسک می گرد و سرمایه گذاران را از زیان ناشی از سرمایه گذاری ها مصون می دارد؛ لذا اهمیت این امر به مثابه حاشیه ایمنی است.

منابع

۱. احمدوند، محمد رحیم ۱۳۷۹، بررسی نقش صنعت بیمه در بازار سرمایه و تأمین وجوه مورد نیاز بخش های تولیدی، موسسه تحقیقات پولی و بانکی، بانک مرکزی، ص ۹۰.
۲. پیکار جو، کامییز ۱۳۸۰، بررسی حجم بازده سرمایه گذاری شرکت های بیمه دولتی و پیامدهای خصوصی سازی در بازار سرمایه، فصلنامه صنعت بیمه، ش ۶۴، صص ۶۰-۳۱.
۳. ثبات، غلام علی ۱۳۷۴، نقش صنعت بیمه در بازار سرمایه ارزیابی مدیریت منابع و دارایی ها در دوره ۷۲-۶۱، رساله کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، دانشکده اقتصاد.
۴. جعفری صمیمی، احمد ۱۳۸۵، آیا توسعه بیمه رشد اقتصادی را حمایت می کند؟، فصلنامه پژوهش های اقتصادی، سال ششم، ش ۲، صص ۲۹-۱۷.
۵. جهانخانی، علی ۱۳۷۶، نقش مؤسسات بیمه در بازار سرمایه ایران، فصلنامه صنعت بیمه، ش ۴۵، صص ۴۲-۳۲.
۶. حسین نیا، بتول ۱۳۷۵، بررسی اهمیت سرمایه گذاری شرکت های بیمه بازرگانی و وضعیت سرمایه گذاری بیمه در ایران از دیدگاه مالی، رساله کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، دانشکده مدیریت.
۷. ختایی، محمود ۱۳۷۸، گسترش بازارهای مالی و رشد اقتصادی، موسسه تحقیقات پولی و بانکی، بانک مرکزی.

۸. ژان فرانسوا، اوتردیل سال ۱۳۸۱، مبانی نظری و عملی بیمه، ترجمه همتی، عبدالناصر، بیمه مرکزی ج.ا.ا، چ ۱.
۹. سالنامه آماری صنعت بیمه کشور ۱۳۸۷-۱۳۸۵، انتشارات معاونت طرح و توسعه بیمه مرکزی.
۱۰. عزیزی، فیروز ۱۳۸۰، جایگاه موسسیات بیمه در بازار مالی کشور، فصلنامه صنعت بیمه، ش ۶۴، صص ۳۰-۱۱۱.
۱۱. فرانکو، مودیلیانی ۱۳۷۶، مبانی بازارها و نهاد های مالی، ترجمه عبده تبریزی، حسین، انتشارات آگاه، ج ۱.
۱۲. فصلنامه نماگری های اقتصادی ۱۳۸۸، انتشارات بانک مرکزی، ش ۵۵.
۱۳. کد خدایی، حسین ۱۳۸۰، بیمه، بانک و بورس: مثلث توسعه مالی، فصلنامه صنعت بیمه، ش ۶۴، صص ۴۴-۱۳۱.
۱۴. کریمی، آیت ۱۳۸۳، کلیات بیمه، پژوهشکده بیمه، چ ۸.
۱۵. گزارش اقتصادی سال ۱۳۸۳ و نظارت بر عملکرد ۵ سال برنامه سوم ۱۳۸۴، انتشارات سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، ج ۱.
۱۶. مولایی، عبدالله ۱۳۸۴، بررسی تاثیر حق بیمه دریافتی شرکت های بیمه بر میزان سرمایه گذاری آنها در بازار مالی، فصلنامه صنعت بیمه، ش ۷۷، صص ۷۰-۱۵۱.

17. Athearn, JL, Prichett, ST & Schmit, JT 1989, *Risk and insurance*, Minnesota, West Publishing Co, 6th ed.

18. Boon, T 2004, *Do commercial banks stock market and insurance market promote economic growth: an analysis of the singapore economy*, School of Humanities and Social Studies Nanyang Technological University.

19. Codoni, C 2001, 'World insurance in 2000, another boom year for life insurance; return to normal growth for non-life insurance', *Sigma*, no.1, Swiss Re Publication.
20. Kugler, M & Ofoghi, R 2005, *Does insurance promote economic growth? evidence from the UK*, Working Paper, Division of Economics, University of Southampton, UK.
21. Levine, R 2004, *Finance and growth: theory and evidence*, NBER Working Paper.
22. Levine, R & Zervos, S 1998, *Stock markets, Banks and Economic Growth* American Economic Review.
23. Merton, RC 1992, 'Financial innovation and economic performance', *Journal of Applied Corporate Finance*, vol.4, pp.12-22.
24. Merton, RC & Bodie, Z 2004, *The design of financial systems: towards a synthesis of function and structure*, National Bureau of Economic Research Working Paper.
25. Outreville, JF 1997, 'Life insurance markets in developing countries', *Journal of Risk and Insurance*, vol.63, pp. 263-78.
26. Skipper, JR 1998, *Foreign insurance in emerging markets: issues and concerns*, Washington, D.C: International Insurance Foundation.
28. Ward, D & Zurbrugg, R 2000, 'Does insurance promote economic growth? evidence from oecd countries', *Journal of Risk and Insurance*.
29. Web, PI, Grace, FM & Skipper, DH 2002, *The effect of banking and insurance on the growth of capital and output*, Center for Risk Management and Insurance Working Paper 1-20, Georgia State University.
30. Williamas, CA & Heins, RM 1989, *Risk management and insurance*, McGraw-Hill Book Co, NewYork, 6th ed.